

NACIONALINĖ TEISĖS ŽINIŲ OLIMPIADA 2026

CIVILINĖS IR CIVILINIO PROCESO TEISĖS MOKOMOJI MEDŽIAGA

CIVILINĖS TEISĖS SAMPRATA

Civilinė teisė – teisės šaka, reguliuojanti savarankiškų, nepavaldžių vienas kitam, **asmenų turtinius ir su jais susijusius asmeninius neturtinius santykius, šeimos santykius ir, įstatymų nustatytais atvejais, - kitokius asmeninius neturtinius santykius.**

Turtiniai santykiai – plačiuoju požiūriu tai santykiai, kurių objektas yra daiktai, turtinės teisės ir pareigos, vertybiniai popieriai, pinigai ir t.t., t. y. jų objektai visada turi piniginę išraišką (juos galima įvertinti pinigais).

Su turtiniais susiję asmeniniai neturtiniai santykiai – intelektualinės veiklos rezultatai, pavyzdžiui, literatūros kūriniai, meno kūriniai ir pan.

Asmeniniai neturtiniai santykiai – teisės ginamos vertybės, neturinčios piniginės išraiškos, neatsiejamos nuo asmens, jų negalima perleisti, pasisavinti. Pvz., asmens garbė ir orumas, privatus gyvenimas ir t.t.

Šeimos santykiai – santuokos sudarymas, pasibaigimas, tėvų ir vaikų santykiai, globa, įvaikinimas, išlaikymas.

CIVILINĖS TEISĖS REGULIAVIMO METODAS

Pagal **poveikio būdą** yra skiriami du pagrindiniai teisinio reguliavimo metodai:

Dispozityvusis - teisinių santykių dalyviai turi plačias teises, gali **pasirinkti** elgesio variantus, juos teisiškai įtvirtinti, susitarti dėl jų teisinio privalomumo, sankcijų ir kt.

Imperatyvusis – teisinių santykių dalyviai turi **privalomasias ir liepiamąsias** elgesio normas, kurių **negali pasirinkti**.

Civilinio teisinio reguliavimo metodui būdinga **dispozityviškumas**,
o reguliuojamų santykių subjektai vienas kitam teisiškai nepavaldūs.

VIEŠOSIOS IR PRIVATINĖS TEISĖS ATRIBOJIMAS

Viešoji teisė reglamentuoja žmonių ar jų grupių (susivienijimų) santykius su valstybe ar jos įstaigomis, savivaldybėmis ar jos įstaigomis, kai jos atlieka valstybės ar vietos valdžios ir valdymo funkcijas. Būdingas pavaldumo ryšys.

Privatinė teisė reglamentuoja santykius tarp žmonių ir jų susivienijimų, taip pat žmonių ir jų susivienijimų santykius su valstybės ir savivaldybių institucijomis, kai šie santykiai nesusiję su valdymo ar valdžios institucijų vykdymu. Privatinės teisės normų reglamentuojamų santykių dalyviai nėra pavaldūs vieni kitiems, o didžioji dalis šių santykių atsiranda sutarčių pagrindu.

CIVILINĖ TEISĖ IR KONSTITUCIJA

Visų visuomeninių santykių pagrindas yra **Konstitucija**.

Konstitucija, kaip aukščiausią teisinę galią turintis teisės aktas, reglamentuoja pamatinius Lietuvos valstybės ir visuomenės gyvenimo aspektus. Civilinės teisės normas privalu analizuoti remiantis Konstitucija, joje ieškant teisės normų ištakų.

Konstitucija vaidina didžiulį vaidmenį pateikdama suprantamas ir taikyti paruoštas vertinamąsias vertybines sąvokas, kurios vartojamos civiliniuose įstatymuose, pavyzdžiui, viešoji tvarka, gera moralė, viešasis interesas, teisingumas, protingumas, sąžiningumas ir kt.

Konstitucijai **negali prieštarauti joks kitas teisės aktas**, kuriame įtvirtintos pamatinės civilinės teisės nuostatos.

CIVILINIS TEISINIS SANTYKIS

Civilinis teisinis santykis – tai civilinės teisės normų reglamentuojamas **visuomeninis santykis**, kuris **atsiranda tarp asmenų** (fizinių ar juridinių). Šio santykio dalyvių teisės ir pareigos gali būti priverstinai įgyvendintos.

Civilinį teisinį santykį sudarantys elementai – subjektinės teisės ir pareigos.

Subjektinė teisė suprantama kaip teisės ginamas galimo elgesio variantas. Subjektinė teisė reiškia konkretaus asmens galimybę elgtis atitinkamu būdu arba reikalauti atitinkamo elgesio iš įpareigotų asmenų. Subjektinės teisės turinys: (i) galimybė pačiam pasirinkti elgesio variantą; (ii) galimybė reikalauti, kad kiti asmenys elgtųsi tam tikru būdu; (iii) galimybė imtis priemonių subjektinei teisei ginti;

Subjektinė pareiga – teisės nulemtas būtinas elgesio būdas. Ji skirta subjektinės teisės įgyvendinimui užtikrinti.

CIVILINIS TEISINIS SANTYKIS

Civilinio teisinio santykio buvimas reiškia, kad jo subjektai turi aiškiai apibrėžtų **tarpusavio teisių ir pareigų**. Civilinių teisinių santykių gali būti įvairių, pvz., dėl turto perdavimo, turto naudojimo, žalos atlyginimo ir pan.

Tam, kad atsirastų toks konkrečių asmenų ryšys, **yra būtinos tam tikros prielaidos**:

- **Civilinio teisinio santykio subjektų teisės ir pareigos turi būti reglamentuotos teisės normomis.**
- **Civilinis teisinis santykis gali atsirasti tik tarp subjektų, turinčių teisinį subjektiškumą.** Tai reiškia, kad tik tarp asmenų, kurie gali įgyti ir turėti civilinių teisių ir pareigų (teisnumas ir veiksnumas).
- **Įstatymuose numatytų teisinių faktų (juridinių faktų) buvimas.** Pvz., teisės normos gali numatyti, kad nuosavybės teisę į žemę gali įgyti LR piliečiai, tačiau ne visi piliečiai ją turės faktiškai. Tam, kad jie ją įgytų, arba, kaip tariant, tarptų civilinio teisinio santykio subjektais, turi įvykdyti tam tikras teisinis faktas, pvz., sandorio sudarymas, paveldėjimas ir pan.

CIVILINĖS TEISĖS SUBJEKTAI

Civilinio teisinio santykio dalyviai vadinami šio santykio **subjektais**. Jais gali būti kiekvienas asmuo (fizinis ar juridinis), kuriam civilinės teisės normos suteikia galimybę būti civilinių teisių ir pareigų subjektu. Tai asmenys, tarp kurių susiklosto civilinis teisinis santykis.

Fizinis asmuo – tai žmogus, kuris pats ar per atstovus pagal įstatymą arba dėl įvykių (pvz., palikėjo mirties) turi ir gali įgyti teisių ir pareigų. Jis gali teises įgyvendinti, o pareigas vykdyti pats arba tai padaro (jeigu pats negali) jo atstovai pagal įstatymą (tėvai, globėjai).

Galimybė būti teisių ir pareigų subjektu vadinama **teisiniu subjektiškumu**.

Pvz., už nepilnamečius iki 14 m. pareigas vykdo tėvai ar globėjai, tad, jeigu tokio amžiaus nepilnametis sugadintų mokyklos turtą, atsakyti civiline tvarka ir atlyginti žalą turėtų tėvai ar globėjai.

Fizinio asmens samprata yra platesnė nei piliečio sąvoka. Fizinio asmens sąvoka apima ne tik LR piliečius, bet ir kitų šalių piliečius (užsieniečius) bei asmenis be pilietybės.

FIZINIO ASMENS TEISNUMAS

Civilinių teisinių santykių subjektas gali būti asmuo, kuriam būdingas **teisinis subjektiškumas**, t. y. asmuo, kuris gali įgyti ir turėti civilinių teisių ir pareigų. Galėjimas turėti civilinių teisių ir pareigų vadinamas **teisnumu**.

Teisnumas yra tik galimybė įgyti civilinių teisių ir pareigų, bet tai nėra pačios teisės ir pareigos. Fizinis asmuo įgyja teises tik įvykus įstatymų nurodytiems juridiniams faktams. Pvz., norint įgyti teisę į gyvenamąjį namą, reikia pirkti arba gauti namą kaip dovaną ar palikimą.

Fizinio asmens **teisnumas atsiranda** asmeniui gimimo momentu, o **išnyksta** jam mirus.

Fiziniai asmenys vadovaujantis įstatymais gali turėti turtą kaip privačios nuosavybės objektą, teisę verstis ūkine veikla, steigti įmones ar kitokius juridinius asmenis, paveldėti turtą ir palikti jį testamentu, pasirinkti veiklos rūšį ir gyvenamąją vietą, turėti išradimo, dizaino autoriaus teises, taip pat turėti kitokių turtinių ir civilinės teisės saugomų asmeninių neturtinių teisių.

Teisnumas gali būti ribojamas **tik teismo, įstatymų nurodytais atvejais**. Pvz., baudžiamojoje byloje teismas gali apriboti asmens teisę verstis tam tikra veikla, eiti tam tikras pareigas.

FIZINIO ASMENS VEIKSNUMAS

Fizinio asmens veiksnumas – tai asmens **galėjimas savo veiksmais įgyti civilinių teisių ir susikurti civilinių pareigų.**

Teisnus asmuo gali būti ir veiksnus ir neveiksnus. Fizinių asmenų veiksnumas priklauso nuo asmens amžiaus ir psichikos būklės. Gimęs žmogus tik po kurio laiko prisiekia amžiaus ir psichinę brandą, kad galėtų sąmoningai atlikti teisinius veiksmus. **Nors tik ką gimęs žmogus yra teisnus, bet jis tuo metu dar nėra veiksnus,** t. y. pats savo veiksmais negali įgyvendinti savo teisių, todėl už jį tai atlieka tėvai ar kiti tam įgalioti asmenys. Asmuo turi būti atitinkamo protinio brandumo, turėti atitinkamos patirties, suvokti savo veiksmų padarinius, žmonių tarpusavio santykius.

Civilinio veiksnumo rūšys: 1) visiškai veiksnūs asmenys; 2) nepilnamečiai iki 14 m.; 3) nepilnamečiai nuo 14 m. iki 18 m.; 4) teismo pripažinti neveiksniais; ir 5) ribotai veiksnūs asmenys.

Pavyzdžiui, nepilnamečiai nuo 14 m. iki 18 m. sandorius sudaro patys su tėvų ar rūpintojų sutikimu. Sutikimo forma turi atitikti sandorio formą. Tai reiškia, kad žodiniam sandoriui pakanka žodinio sutikimo, o rašytiniam sandoriui reikalaujama sutikimo išreikšto raštu.

Į šią amžiaus grupę patenkantys nepilnamečiai taip pat turi teisę disponuoti savo pajamomis ir turtu už šias pajamas, tačiau be atstovų pagal įstatymą sutikimo negali disponuoti daiktais, kurie įgyti už tėvų ar rūpintojų pajamas.

NEPILNAMEČIŲ PRIPAŽINIMAS VEIKSNIAIS

Nepilnamečio pripažinimas veiksnium dar kitaip yra vadinamas **emancipacija**.

Nepilnametis, **sulaukęs 16 m.**, gali būti teismo tvarka pripažintas visiškai veiksnium, t. y. emancipuotas. Vienas iš pagrindinių emancipacijos tikslų yra sudaryti sąlygas jauniems žmonėms kuo anksčiau užsiimti tam tikru verslu.

Pareiškimą dėl nepilnamečio, sulaukusio 16 m., pripažinimo visiškai veiksnium gali paduoti **pats nepilnametis**, jo **tėvai**, **rūpintojas** ir **globos** (rūpybos) **institucija**, **jeigu yra pakankamas pagrindas leisti jam savarankiškai įgyvendinti visas civilines teises ar vykdyti pareigas**. Pareiškimas yra paduodamas nepilnamečio gyvenamosios vietos teismui. Teismas gali nepilnamečio tėvų, rūpintojų ar globos (rūpybos) institucijų pareiškimu **panaikinti** tokį visiško veiksnumo pripažinimą, jeigu nepilnametis, savarankiškai įgyvendindamas savo teises ir pareigas, darė žalos savo ar kitų asmenų teisėms ar tretiesiems asmenims.

Visais atvejais, kad nepilnametis būtų pripažintas visiškai veiksnium, reikalingas **paties nepilnamečio sutikimas**.

FIZINIO ASMENS PRIPAŽINIMAS NEŽINIA KUR ESANČIU

Teismas gali pripažinti asmenį nežinia, kur esančiu, **jeigu jo gyvenamojoje vietoje 1 m. nėra duomenų, kur jis yra.** Šis terminas yra skaičiuojamas nuo tos dienos, kai buvo gauti paskutiniai duomenys apie asmenį. Kai tiksliai negalima nustatyti tokios dienos, vienų metų terminas pradedamas skaičiuoti nuo kitų metų (einančių po tų, kai buvo gauta paskutinių žinių), sausio 1 d. Paduoti pareiškimą pripažinti asmenį nežinia, kur esančiu **gali kiekvienas suinteresuotas asmuo**, pvz., dingusio asmens sutuoktinis, tėvai, vaikai, kiti giminaičiai, kreditoriai ir t.t. ar prokuroras.

Kai asmuo, pripažintas nežinia, kur esančiu, grįžta arba paaiškėja jo buvimo vieta, teismas **panaikina sprendimą** pripažinti jį nežinia, kur esančiu.

Atsižvelgdamas į dingimo aplinkybes, CK numato terminus, kuriems praėjus asmuo teismo tvarka gali būti **paskelbtas mirusiu**. Teismas, paskelbdamas asmenį mirusiu, remiasi prezumpcija, kad jeigu asmuo per nustatytą terminą nepranešė artimiesiems savo buvimo vietos, nesirūpino jam priklausančiu turtu, neįgyvendino savo teisių, veikiausiai jis yra miręs. Asmens paskelbimas mirusiu nėra asmens mirties fakto nustatymas, kadangi paskelbtas mirusiu asmuo gali būti gyvas.

Terminai, kada fizinis asmuo teismo tvarka gali būti paskelbiamas mirusiu:

3 metus nėra duomenų apie asmens buvimo vietą; jeigu dingo be žinios tokiomis aplinkybėmis, kurios sudarė mirties grėsmę arba duoda pagrindą spėti jį žuvus dėl nelaimingo atsitikimo – jeigu apie asmenį nėra duomenų **3 mėnesius**.

TEISĖ Į VARDĄ

Ši teisė apima **vardą, pavardę ir pseudonimą**. Vardas ir pavardė fiziniam asmeniui suteikiami registruojant jo gimimą (tai reikia padaryti per 3 mėnesius nuo gimimo).

Kūrinių autoriai turi teisę kūrinius skelbti ne tik savo tikruoju vardu, tačiau ir **pseudonimu**.

Asmuo turi teisę pasikeisti vardą ir pavardę – tai padaręs asmuo apie tai turi pranešti savo skolininkams ir kreditoriams.

Fizinis asmuo, kurio teisė į vardą yra pažeista dėl to, kad kitas asmuo neteisėtai veikia jo vardu ar kitokiu būdu neteisėtai pasisavina svetimą vardą, ar kliudo juo naudotis, turi **teisę kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teismas įpareigotų kaltą asmenį nutraukti tokius veiksmus bei atlyginti tokiais neteisėtais veiksmais padarytą turtinę ir neturtinę žalą**.

TEISĖ Į ATVAIZDĄ

Atvaizdas – tai žmogaus portretas, paveikslas. Fizinio asmens nuotrauka, portretas ar kitoks atvaizdas gali būti atgaminami, parduodami, demonstruojami, spausdinami, taip pat asmuo gali būti fotografuojamas (ne viešoje vietoje) **tik su jo sutikimu**. Net davus sutikimą, atvaizdą galima naudoti **tik sutartu būdu ir sutarta apimtimi**. Asmens sutikimo nereikia, jeigu šie veiksmai yra susiję su visuomenine asmens veikla, jo tarnybine padėtimi, teisėsaugos institucijų reikalavimu arba jeigu fotografuojama viešoje vietoje.

Asmenys, kurie užsiima politika ir visuomenine veikla, vadinami **viešaisiais asmenimis**. Šie asmenys, kai jie veikia viešai, gali būti fotografuojami ar filmuojami ir jų atvaizdus galima skelbti ir atgaminti per televiziją, spaudoje ir panašiai. Tačiau jų, kaip ir bet kurio kito žmogaus, privatus gyvenimas neliečiamas, todėl be jų sutikimo negalima jų nei fotografuoti, nei filmuoti, kai jie veikia kaip privatūs asmenys.

Trumpalaikiai viešieji asmenys – tie, kurie susilaukia trumpalaikio visuomenės dėmesio dėl tam tikro įvykio ar poelgio. Tai gali būti žmogus, išgelbėjęs skęstantį žmogų, pilotas, nutupdęs sugedusį lėktuvą ir pan. Dėl informacijos apie tokius įvykius, šie asmenys gali būti fotografuojami ar filmuojami be jų sutikimo.

Viešojoje vietoje galima fotografuoti žmones **bendrai**, t. y. žmones, kurie yra atitinkamoje viešojoje vietoje, tačiau negalima fotografuoti konkrečių žmonių, be jų sutikimo. Fizinis asmuo, **kurio teisė į atvaizdą buvo pažeista**, turi teisę teismo tvarka **reikalauti nutraukti tokius veiksmus bei atlyginti turtinę ir neturtinę žalą**, kurios dydį nustato teismas.

Asmens atvaizdas, kaip ir kita privati informacija, yra saugomas įstatymų, o jo neteisėtas naudojimas, įskaitant deepfake technologijas, gali sukelti teisinę atsakomybę. Deepfake – tai dirbtinio intelekto pagalba sukurti ar pakeisti vaizdai, garsas ar vaizdo įrašai, kurie realistiškai atkuria asmens atvaizdą be jo sutikimo ir klaidina visuomenę.

Tokiais atvejais kyla civilinė atsakomybė už teisės į atvaizdą pažeidimą, žalos padarymą asmeniui ar jo reputacijai. Atsakomybė vertinama pagal bendrąsias civilinės teisės taisykles, taikomas neteisėtiems veiksams ir jų sukeltai žalai.

TEISĖ Į PRIVATŲ GYVENIMĄ IR JO SLAPTUMĄ

Asmens privatus gyvenimas yra neliečiamas. Taip pat neliečiamas yra ir **asmens susirašinėjimas, telefono pokalbiai bei kitoks susižinojimas.**

Bet kokia informacija apie žmogaus privatų gyvenimą yra **neliečiama**. Ją galima rinkti **tik motyvuotu teismo sprendimu pagal įstatymą**. Privataus gyvenimo pažeidimu yra laikoma neteisėtas įėjimas į asmens gyvenamąsias patalpas, neteisėtas asmens stebėjimas ir pan. Net renkant informaciją pagal įstatymą, surinktos informacijos negalima skelbti.

Be sutikimo gali būti skelbiama informacija apie politikų, valstybės ir visuomeninių veikėjų privatų gyvenimą, jei tokios informacijos skelbimas **atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą ją gauti.**

Teisė į privataus gyvenimo gerbimą apima ir būtinybę gerbti asmens sveikatos duomenų konfidencialumą.

Teisę į privatų gyvenimą ir jo slaptumą užtikrinti padeda **teisė būti pamirštam**, kuri suteikia asmeniui galimybę kontroliuoti informaciją apie save ir riboti jos tolesnį viešinimą. Ši teisė leidžia apsaugoti privatų gyvenimą nuo nepagrįsto ar perteklinio asmens duomenų tvarkymo.

Ji taikoma tais atvejais, kai asmens duomenys nebeturi teisėto pagrindo būti saugomi ar skleidžiami ir jų tvarkymas nepagrįstai pažeidžia asmens privatų gyvenimą. Tačiau ši teisė gali būti ribojama, kai būtina užtikrinti viešąjį interesą ar kitas svarbias teises vertybes.

TEISĖ Į PRIVATŲ GYVENIMĄ IR JO SLAPTUMĄ SOCIALINIUOSE TIKLUOSE

Naršant socialiniuose tinkluose yra renkami įvairūs naudotojo duomenys. Tai apima vardą, pavardę, elektroninio pašto adresą, telefono numerį, gimimo datą, gyvenamąją vietą ar kitą paskyroje pateiktą informaciją. Taip pat fiksuojami ir elgesio duomenys: kokius įrašus asmuo peržiūri, ką spaudžia „patinka“, ką komentuoja, kuo dalijasi, kiek laiko praleidžia prie tam tikro turinio. Ši informacija naudojama platformos veikimui užtikrinti ir turiniui bei reklamai pritaikyti pagal naudotojo interesus.

Socialiniai tinklai taip pat turi teisę kontroliuoti skelbiamą turinį. Jei įrašai ar paskyros pažeidžia naudojimo taisykles, jie gali būti pašalinami ar apribojami. Tai daroma siekiant užtikrinti saugią aplinką ir apsaugoti kitų asmenų teises. Kai socialiniai tinklai naudojami reklamai, konkursams ar kitai komercinei veiklai, atsiranda pareiga laikytis teisės aktų ir platformų taisyklių. Reklama turi būti aiškiai pažymėta, konkurso sąlygos skaidrios, o pateikiama informacija teisinga, priešingu atveju gali kilti teisinė atsakomybė.

ASMENS GARBĖS IR ORUMO GYNIMAS

Garbė – tai socialinis asmens įvertinimas, visuomenės požiūris į žmogų.

Orumas – savęs vertinimas.

CK nustato, kad **asmuo turi teisę teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis**, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą.

Sprendžiant tokias bylas turi būti **4 grupės aplinkybių**:

- 1) nustatytas faktas, kad yra **paskleisti duomenys** – duomenys laikomi paskleistais, jeigu apie juos sužinojo nors vienas trečiasis asmuo;
- 2) nustatytas faktas, kad **paskelbti duomenys žemina asmens garbę ir orumą**;
- 3) nustatyta, kad tie faktai **neatitinka tikrovės**;
- 4) turi būti nustatytas **atsakingas už jų paskleidimą asmuo**.

ASMENS GARBĖS IR ORUMO GYNIMAS

Skaitmeninė reputacija yra asmens įvaizdis ir vertinimas internetinėje erdvėje, susiformuojantis iš jo paties kuriamo turinio bei kitų asmenų apie jį skelbiamos informacijos. Ji apima socialinių tinklų įrašus, komentarus, straipsnius, nuotraukas, viešus vertinimus ir kitą su asmeniu siejamą informaciją. Skaitmeninė reputacija gali būti tiek teigiama, tiek neigiama, todėl svarbu sąmoningai valdyti savo veiklą internete ir suprasti galimas jos pasekmes.

Asmens ankstesnė veikla internete gali turėti reikšmingos įtakos jo ateičiai. Viešai prieinama informacija, įrašai socialiniuose tinkluose, komentarai, nuotraukos ar dalyvavimas tam tikrose diskusijose gali būti vertinami darbdavių, švietimo įstaigų ar kitų institucijų. Net ir seniai paskelbta informacija gali būti lengvai randama, todėl neatsakingas elgesys skaitmeninėje erdvėje gali turėti ilgalaikių pasekmių profesinei ar akademiniai karjerai.

Svarbu pabrėžti, kad į internetą patalpintas turinys ne visada gali būti visiškai panaikintas. Net ir pašalinus informaciją iš pirminio šaltinio, ji gali išlikti kitose platformose, archyvuose ar paieškos sistemų kopijose ir būti prieinama ateityje. Todėl internete paskelbtas turinys gali turėti ilgalaikį poveikį ir neigiamai paveikti asmens reputaciją ateityje.

Mykolas Romeris
universitetas

ASMENS GARBĖS IR ORUMO GYNIMAS

Saviraiškos laisvė yra viena iš pagrindinių teisių, tačiau ji nėra absoliuti. Ji baigiasi ten, kur pradedamos pažeisti kitų asmenų teisės, garbė ir orumas. Asmens teisė reikšti savo nuomonę negali pateisinti kito asmens žeminimo, reputacijos menkinimo ar nepagrįstų kaltinimų skleidimo.

Neapykantos kalba, patyčios, grasinimai ar šmeižtas tampa teisės pažeidimu tuomet, kai peržengiama leistinos kritikos riba ir skleidžiama informacija, kuri žemina asmenį, kursto neapykantą, kelia grėsmę ar neatitinka tikrovės ir kenkia reputacijai. Tokiais atvejais gali kilti civilinė ar net baudžiamoji atsakomybė, priklausomai nuo pažeidimo pobūdžio ir pasekmių.

Net ir juokeliai, memai ar komentarai gali užtraukti atsakomybę, jei jų turinys pažeidžia kito asmens garbę ir orumą ar skatina neapykantą. Humoristinis pobūdis savaime neatleidžia nuo atsakomybės, jeigu paskleista informacija daro realią žalą.

Asmuo taip pat gali atsakyti už turinio pasidalijimą, net jei pats jo nesukūrė. Dalijimasis žeminančia, klaidinančia ar neteisėta informacija prisideda prie jos sklaidos, todėl atsakomybė gali kilti ir už tokio turinio platinimą.

Mykolas Romeris
universitetas

ASMENS DUOMENŲ IR PRIVATUMO APSAUGA

Asmens duomenų ir privatumo apsaugą Lietuvoje užtikrina Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (BDAR).

Esminės nuostatos, kurias apibrėžia BDAR:

- 1) Asmens duomenų tvarkymas turi būti teisėtas, sąžiningas ir skaidrus (žmogus turi duoti sutikimą naudoti jo duomenis);
- 2) Asmens duomenys turi būti naudojami konkrečiam, iš anksto apsibrėžtam tikslui (negalima naudoti kitų žmonių duomenų „šiaip sau“);
- 3) Naudojami asmens duomenys turi būti tikslūs (netikslūs duomenys negali būti naudojami ir turi būti ištrinti arba pataisyti).

Išvada: neskleiskite ir neatskleiskite kitų asmenų duomenų be jų sutikimo ir nesant svarbaus reikalo.

Asmens duomenys yra griežtai saugomi įstatymų ir jų naudojimas turi būti teisėtas.

SUKČIAVIMAS INTERNETE

Šiuolaikinės sukčiavimo schemos dažniausiai prasideda nuo **pasitikėjimo sukūrimo**. Sukčiai apsimeta bankų darbuotojais, kurjeriais, investavimo specialistais ar net artimaisiais. Jie siunčia el. laiškus, SMS žinutes, skambina ar kuria netikras interneto svetaines. Dažnai naudojamas skubos jausmas, bauginimas arba pažadas greitai uždirbti, kad žmogus pats atskleistų savo prisijungimo duomenis ar patvirtintų mokėjimą.

Svarbu suprasti, kad sukčiai siekia išvilioti ne tik pinigus. Pirmiausia jie dažnai taikosi į asmens duomenis, tokius kaip vardas, pavardė, asmens kodas, banko prisijungimai ar kortelės duomenys, nes būtent ši informacija leidžia vėliau pasiekti ir finansinius išteklius.

Asmens duomenys šiandien tampa itin vertingi, nes jie leidžia perimti tapatybę. Turint vardą, pavardę, asmens kodą, telefono numerį, el. paštą ar banko prisijungimus, galima sudaryti sutartis, paimti kreditus ar vykdyti finansines operacijas kito asmens vardu. Todėl duomenys dažnai yra vertingesni už pačius pinigus, nes juos galima panaudoti pakartotinai ir įvairiais būdais.

Mykolas Romeris
universitetas

KAIP APSISAUGOTI NUO SUKČIAVIMO INTERNETE

Mokiniamis sukčiavimo pavojus dažniausiai susijęs ne su paskolomis, o su socialinių tinklų, žaidimų ar internetinių paskyrų praradimu. Sukčiai gali bandyti išvilioti prisijungimo duomenis, apsimesti draugais, siūlyti „nemokamus“ žaidimų kreditus ar prizus, prašyti atsiųsti asmeninę informaciją ar nuotraukas. Dažnai pasitelkiamas smalsumas, spaudimas ar pažadas gauti kažką nemokamai.

Todėl svarbu niekam neatskleisti savo slaptažodžių, prisijungimo kodų ar asmeninės informacijos, net jei prašo pažįstamas žmogus. Jei gaunama įtartina žinutė, geriau jos neatidaryti, nespausti nuorodų ir pasitarti su tėvais ar mokytojais. Taip pat rekomenduojama naudoti stiprius slaptažodžius ir įjungti papildomą paskyros apsaugą.

Jeigu jau nutiko taip, kad pasidalinai duomenimis ar buvai apgautas, svarbu nebijoti ir neslėpti situacijos. Reikia kuo greičiau pasakyti tėvams ar kitam patikimam suaugusiajam, pakeisti slaptažodžius ir, jei reikia, pranešti platformos administracijai. Kuo greičiau apie tai praneši, tuo lengviau bus apsaugoti paskyrą ir išvengti didesnių problemų.

Mykolas Romeris
universitetas

TECHNOLOGIJŲ ŽALA

Technologijos gali būti naudojamos prieš asmenį ne tik sukčiavimo atvejais, bet ir kitais būdais. Tai gali pasireikšti nepagrįstu asmens duomenų rinkimu, stebėjimu, profiliavimu ar automatizuotų sprendimų priėmimu be aiškaus paaiškinimo. Jei asmuo negauna informacijos, kaip ir koku pagrindu yra naudojami jo duomenys, ar neturi galimybės ginčyti priimtų sprendimų, tai gali rodyti, kad technologijos naudojamos jo nenaudai.

Tačiau technologijos gali būti ir svarbi priemonė apsiginti bei apginti savo teises. Jos leidžia išsaugoti susirašinėjamą, fiksuoti galimus pažeidimus, rinkti įrodymus, kreiptis į atsakingas institucijas elektroniniu būdu bei gauti teisinę informaciją. Sąmoningas ir atsakingas technologijų naudojimas padeda ne tik išvengti sukčiavimo, bet ir aktyviai ginti savo interesus skaitmeninėje erdvėje.

Mykolas Romeris
universitetas

KOKIĄ INFORMACIJĄ APIE TAVE RENKA SOCIALINIAI TINKLAI?

Socialiniai tinklai renka labai daug skirtingos informacijos – el. pašto adresas, vardas, pavardė, telefono numeris, gimimo diena, gyvenamoji vieta, naršymo įpročiai (algoritmų kūrimas pagal ieškomas užklausas) ir daugybę kitų dalykų.

Sutikdami su platformų taisyklėmis, dažnu atveju **sutinkate ir duodate leidimą** rinkti informaciją apie jus.

Pvz.: Meta platforma renka informaciją apie jūsų kuriamą turinį internete, jūsų įkeliamas nuotraukas ar vaizdo įrašus, turinį, kurį stebite jų platformose, draugų sąrašą, kokį įrenginį naudojate, IP adresus ir visą informaciją, kurią patys pateikiate kurdami paskyrą platformoje – el. paštas, telefono numeris, gimimo data ir kt.

AR PLATFORMOS GALI IŠTRINTI TAVO TURINĮ AR PASKYRĄ?

Socialinių tinklų platformos (tokios kaip Meta, TikTok) gali ištrinti turinį, jeigu turinys pažeidžia naudojimosi taisykles.

Turinys, kuris gali būti pašalintas be vartotojo sutikimo: klaidinanti, tikrovės neatitinkanti informacija, įžeidžiantys skelbimai ar komentarai, nelegalaus pobūdžio turinys.

Jeigu vartotojas įžūliai pažeidinėja platformų naudojimosi taisykles, platformos gali ir pilnai pašalinti tokias paskyras.

Svarbu paminėti, kad ne tik pačios platformos, tačiau ir vartotojai gali ištrinti savo paskyras.

TEISĖ BŪTI PAMIRŠTAM

Bendrajame duomenų apsaugos reglamente (dar žinomame kaip BDAR) 17 str. yra įtvirtinta teisė reikalauti ištrinti duomenis.

Duomenys apie žmogų gali būti ištrinti šiais atvejais:

- Duomenys nebėra reikalingi (nebėra tikslo juos kaupti ar saugoti)
- Duomenys buvo surinkti ir yra naudojami neteisėtai
- Žmogus nebesutinka, kad duomenys apie jį būtų renkami ir naudojami įvairiems tikslams

Tačiau svarbu prisiminti, kad ši teisė nėra absoliuti ir negalima ištrinti visko, kas yra internete.

JURIDINIO ASMENS SAŲOKA

Kartu su fiziniais asmenimis civilinėje apyvartoje dalyvauja ir **juridiniai asmenys**. Pačiais bendriausiais bruožais juridinis asmuo civilinėje teisėje apibūdinamas kaip įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri civiliniuose teisiniuose santykiuose reiškiasi kaip **savarankiškas subjektas**.

Juridinis asmuo:

- savo pavadinimą turinti;
- įmonė, įstaiga, organizacija, kuri;
- gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas,
- būti ieškovu ar atsakovu teisme.

Pagal veiklos tikslą yra išskiriami **viešieji** ir **privatūs** juridiniai asmenys.

Viešieji juridiniai asmenys – tai valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų, nesiekiančių sau naudos, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus.

Privatūs juridiniai asmenys – tai juridiniai asmenys, kurių tikslas yra tenkinti privačius interesus. Privatūs interesai apima privačių poreikių tenkinimą, todėl privačių juridinių asmenų tikslas yra materialios naudos sukūrimas.

VIEŠIEJI IR PRIVATIEJI JURIDINIAI ASMENYS

Viešieji juridiniai asmenys – tai savivaldybės ar valstybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių sau naudos, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas tenkinti viešąjį interesą.

Privatūs juridiniai asmenys – tai juridiniai asmenys, kurių tikslas yra tenkinti privatų interesą.

JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMAS IR REGISTRAVIMAS

Dauguma juridinių asmenų negali atsirasti ir įgyti subjektiškumo savaime, nebent tai yra valstybė, savivaldybė, tradicinės religinės bendruomenės ir kai kurie kiti subjektai.

Juridinių asmenų atsiradimui būtini tam tikri valiniai veiksmai ir nustatytų procedūrų laikymasis.

Steigimas – pirmoji juridinio asmens sukūrimo stadija, **registravimas** – baigiamoji. Svarbu, kad kai kurie juridiniai asmenys nėra registruojami, pavyzdžiui, profesinės sąjungos laikytinos sukurtomis, kai atitinka tam tikrus reikalavimus.

Juridinio asmens steigėjas – tai asmuo, sudaręs sandorį steigti juridinį asmenį. Kiekvienas asmuo, įsteigęs juridinį asmenį, tampa jo dalyviu. Steigėjas dalyviu tampa iš karto po to, kai juridinis asmuo yra įregistruojamas Juridinių asmenų registre. Juridinio asmens steigėjai gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys.

JURIDINIŲ ASMENŲ PABAIGA

Juridinio asmens pabaiga – juridinio asmens, kaip civilinių teisinių santykių subjekto, egzistencijos pasibaigimas.

Tai gali įvykti **tiesk savanoriškai, tiesk priverstinai**. Teisiškai išskiriami du pabaigos būdai:

- 1) **reorganizavimas**;
- 2) **likvidavimas**.

Reorganizavimas – tai juridinio asmens pabaiga be likvidavimo procedūros, kuomet yra ketinama išlaikyti juridinio asmens teises ir pareigas prieš juridinio asmens pabaigą perleidžiant jas tretiesiems asmenims. Reorganizavimo būdai yra: prijungimas, sujungimas, išdalijimas ir padalijimas.

Likvidavimas – tai juridinio asmens teisių ir pareigų pabaiga, jų neperleidžiant tretiesiems asmenims. Likvidavimo rūšys yra išskiriamos: savanoriškas likvidavimas ir priverstinis likvidavimas.

Juridinis asmuo laikomas pasibaigusiu nuo **išregistravimo iš Juridinių asmenų registro**.

SANDORIAI

Sandoris yra **juridinis faktas**, kurį sudaro asmenų teisiniai veiksmai, atliekami tikintis konkretaus teisinio rezultato, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas.

Sandoryje yra būtinas **asmens valios veiksmas**. Tik sąmoningas veiksmas bei aiškiai suvokiamas teisinis siekis leidžia vertinti sandorį kaip išskirtinai tikslingą. Žmogaus valia susiformuoja dėl vienokių ar kitokių tikslų, grindžiamų tam tikrais motyvais. Veiksmai, sukuriantys sandorį, turėtų būti teisėti, neprieštarauti viešajai tvarkai ar gerai moralei.

Sandorių **požymiai**:

Sandoris yra **juridinis faktas** – reiškinys su kuriuo teisė sieja teisinių santykių atsiradimą, pasikeitimą ar pabaigą.

Laisvos **asmens valios aktas** – asmens laisvės, autonomijos pasireiškimas.

Sąmoningai siekiama tam tikrų teisinių **padarinių**, teisinio **rezultato**.

Teisėtas veiksmas – jie atliekami laikantis įstatymo numatytų reikalavimų, neprieštaruja teisei.

SANDORIO ŠALYS IR SANDORIO GALIOJIMO SĄLYGOS

Sandoriais yra laikytini asmenų veiksmai, todėl sandorio šalimis gali būti **tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys** . Subjektai turi turėti įstatymų numatytą **subjektiškumą** (teisnumą ir veiksnumą).

Sandorių galiojimo sąlygos:

- Sandorį sudaro subjektai, galintys jį sudaryti – asmenys, turintys **teisinį subjektiškumą** . Neveiksnaus ar riboto veiksnumo asmens sudarytas sandoris gali būti pripažįstamas kaip negaliojantis;
- Sandorių turinys turi **atitikti įstatymų reikalavimus** ;
- Sandorio šalies valios išraiškos sutapimas su tikrąja (vidine) šalies valia – negalima sudaryti sandorių siekiant neteisėtų tikslų;
- Įstatyme **numatytos sandorio formos laikymasis** – turi atitikti formalius reikalavimus.

SANDORIŲ RŪŠYS

Pagal sandorį sudarančių **šalių skaičių**: vienašaliai, dvišaliai ir daugiašaliai.

Pagal sandorių **atlygintinumą**: atlygintiniai ir neatlygintiniai.

Pagal **momentą**, nuo kurio sandoriai laikomi sudarytais: konsensualiniai ir realiniai.

Pagal iš sandorio kylančių **pasekmių atsiradimo momentą**: įprasti, sąlyginiai (tokie, kuriuose nurodytų teisių ir pareigų atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga priklauso nuo tam tikrų sąlygų buvimo ar nebuvimo).

SANDORIO FORMA

Sandoriai paprastai yra sudaromi **žodine forma, raštu** (paprasta arba notarine forma) arba **konkliudentiniais veiksmais**.

Žodžiu gali būti sudaromi tokie sandoriai, kuriems įstatymai nenumato rašytinės formos. Sandoriai, kuriuos leidžiama sudaryti žodine forma, gali būti sudaromi ir paprasta rašytine arba notarine forma. Rašytinė forma leidžia atskleisti anksčiau sudaryto sandorio turinį, patikrinti sandorio sąlygas.

Įstatymas išvardina atvejus, kuomet sandoriams yra taikytina **rašytinė forma**. Rašytinės formos sandoriuose šalys įtvirtina savo valią ir išreiškia ją raštu, t. y. tam tikrame dokumente. **Notarinės** formos nesilaikymas daro sandorį negaliojančiu. Sandoris laikomas sudarytu nuo to momento, kai jį patvirtina notaras.

Konkliudentiniais veiksmais (t. y. **valią rodančiu elgesiu**) galima sudaryti tik tokius sandorius, kuriems įstatymai nenumato konkrečios formos.

NEPILNAMEČIŲ NUO 14 IKI 18 M. SUDARYTŲ SANDORIŲ PRIPAŽINIMAS NEGALIOJANČIAIS

Nepilnamečiai nuo 14 m. iki 18 m. sudaryti **smulkius buitinius sandorius**, taip pat sandorius, susijusius su asmeninės naudos gavimu neatlygintinai, sandorius, susijusius su savo uždirbtų arba kitų asmenų suteiktų lėšų panaudojimu. Gali savarankiškai disponuoti savo pajamomis ir turtu, įgytu už šias pajamas, įgyvendinti autorines teises į savo kūrinius.

Kiti sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais pagal tėvų arba rūpintojų ieškinį teisme. Jei toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu, tuomet yra taikoma **dvišalė restitucija** (pavyzdžiui, nepilnametis nusipirko telefoną, teismas nusprendė taikyti dvišalę restituciją, vadinasi, nepilnametis grąžins pardavėjui telefoną, o pardavėjas nepilnamečiui – pinigus, t. y. šalys grąžinamos į pradinę padėtį) ir **žalos atlyginimas**.

Jeigu tėvai arba rūpintojai **patvirtina sandorį prieš arba po sandorio sudarymo** – jie **praranda teisę sandorį nugincyti**.

ATSTOVAVIMO SUBJEKTAI

Atstovavimo subjektais yra laikomi **atstovas, atstovaujamas ir trečiasis asmuo**.

Atstovaujamas – tai asmuo, kurio vardu ir interesais sudaryti sandorius ar atlikti kitus teisinius veiksmus suteikiamos teisės kitam asmeniui. Tai gali būti bet kuris fizinis ar juridinis asmuo. Įstatymas numato sandorius, kuomet juos turi sutaryti pats atstovas, tai priklauso nuo sandorio pobūdžio.

Atstovas – tai asmuo, kuriam suteikiamos teisės sudaryti sandorius ar atlikti kitus teisinius veiksmus atstovaujamojo vardu ir interesais. Atstovas įgyvendina atstovaujamojo civilines teises. Atstovas turi būti veiksnus. Įstatymas gali numatyti atvejus, kada asmuo negali būti atstovu, pavyzdžiui, advokatas negali būti atstovas byloje, kuri iškelta jo artimiesiems, atstovais negali būti teisėjai ir pan.

Trečiasis asmuo – asmuo, su kuriuo atstovas atstovaujamojo vardu ir interesais sudaro sandorius ar atlieka kitus teisinius veiksmus.

ATSTOVAVIMAS

Atstovavimas – tai civiliniai teisiniai santykiai tarp atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens, tarp kurio ir atstovaujamojo atsiranda teisinis santykis dėl atstovo teisinių veiksmų, kuriuos šis atlieka neviršydamas atstovaujamojo suteiktų teisių, veikdamas jo vardu ir interesais ir dėl kurių tiesiogiai sukuriamos, pakeičiamos ar panaikinamos atstovaujamojo civilinės teisės ir pareigos.

Atstovavimo **rūšys**:

- (i) pagal tai, kokių pagrindų atsiranda atstovavimo teisė (savanoriškas, privalomas);
- (ii) pagal tai, kaip yra išreikšti įgaliojimai (aiškiai išreikštas, numatomas atstovavimas);
- (iii) pagal atstovavimo atskleidimo faktą (atskleistas atstovavimas, netiesioginis atstovavimas).

VIENAŠALIS SANDORIS - ĮGALIOJIMAS

Įgaliojimu yra laikomas rašytinis dokumentas, asmens (įgaliotojo) duodamas kitam asmeniui (įgaliotiniui) atstovauti įgaliotojui nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis. Vadinasi, įgaliojime nurodomos atstovui (įgaliotiniui) suteiktos teisės (įgaliojimai) **veikti atstovaujamojo (įgaliotojo) vardu**.

Įgaliojimo terminas gali būti **apibrėžtas** ir **neapibrėžtas**.

Jeigu terminas įgaliojime nenurodytas, tai įgaliojimas galioja **vienerius metus nuo jo sudarymo dienos**.

Notaro patvirtintas veiksmams atlikti užsienyje skirtas įgaliojimas, kuriame nenurodytas galiojimo laikas, galioja, kol jį panaikina įgaliojimą išdavęs asmuo.

Įgaliojimas, kuriame nenurodyta sudarymo data, negalioja.

ĮGALIOJIMO RŪŠYS

Priklausomai nuo įgaliojime išdėstytų įgaliojimų apimties ir turinio skiriami:

- (i) **vienkartinis** įgaliojimas – išduodamas vienam konkrečiam veiksmui atlikti arba konkrečiam sandoriui sudaryti;
- (ii) **specialus** įgaliojimas – išduodamas keliems teisiniams tam tikros srities veiksmams atlikti arba vienerūšiams sandoriams sudaryti;
- (iii) **bendrasis** įgaliojimas – išduodamas įvairiems sandoriams sudaryti ir kitiems veiksmams atlikti.

TERMINAI

Terminas – **apibrėžtas ar neapibrėžtas** laikas ar laikotarpis, kuriam suėjus ar pasibaigus įstatymas ar šalių susitarimas numato tam tikrų civilinių teisių ir pareigų **atsiradimą, pasikeitimą ar pabaigą**.

Terminas yra specialusis juridinis faktas, egzistuojantis **be asmens valios**, t. y. įvykis, kurį žmogus gali apibrėžti.

Terminai užtikrina santykių stabilumą, nes apibrėžiamas jų galiojimo laikotarpis. Terminais yra garantuojamos subjektinės teisės, aiškiai apibrėžiami subjektinių teisių atsiradimo ir pasibaigimo momentai.

Termino pradžia – atskaitos momentas, kuris gali būti apibrėžiamas tikslia kalendorine data, įvykiu, kuris įvyks ateityje, tam tikro laikotarpio pabaiga ir pan. Bendra taisyklė, kad kalendorinė data ar įvykis yra skaičiuojamas nuo kitos dienos 00:00 val.

Termino pabaiga – tai laikas, kai terminas nustoja galioti.

NUOSAVYBĖS TEISĖ

Nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti.

Daikto (turto) įgijėjas nuosavybės teisę į daiktus (turtą) įgyja nuo jų perdavimo įgijėjui momento, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato ko kita. Teisė į meno, mokslo ir literatūros kūrinius atsiranda nuo to momento, kai paduodama paraiška juos įregistruoti viešame registre dienos. Nuosavybės neliečiamumo principo pažeidimu nelaikoma, jeigu vienam asmeniui priklausančia nuosavybe kitas asmuo naudojasi su savininko sutikimu.

Disponavimo teisė - galėjimas daiktą (turtą) perleisti tretiesiems asmenims, t. y. parduoti, įkeisti, bet kaip kitaip suvaržyti.

DAIKTAI KAIP CIVILINIŲ TEISIŲ OBJEKTAI

Daiktai iš kitų civilinių teisių objektų išsiskiria materialia išraiška ir vartojamosiomis savybėmis, t. y. daiktai gali būti naudojami tiesiogiai.

Daiktais laikomi iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai.

Daiktų klasifikavimas reikšmingas nustatant daiktų ir teisių į juos teisinį režimą, tam tikrų daiktų galimybę būti atitinkamų teisinių santykių objektu ir sprendžiant kitus teisiškai reikšmingus klausimus.

Daiktai yra skirstomi į **kilnojamus daiktus** ir **nekilnojamus daiktus**. Nekilnojamaisiais daiktais yra laikoma žemė ir kiti daiktai, kurie susiję su žeme ir kurių negalima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės (pvz., namas).

NEMATERIALŪS CIVILINIŲ TEISIŲ OBJEKTAI

Nematerialūs civilinių teisių objektai yra tokios vertybės, kurios neturi fizinės formos, tačiau turi teisinę ir ekonominę reikšmę. Prie jų priskiriamos intelektinės nuosavybės teisės, autorių teisės, gretutinės teisės, teisės į turinį, vardą, reputaciją ar kitus kūrybinės veiklos rezultatus. Šie objektai gali būti civilinių teisinių santykių dalykas, perduodami, naudojami ir turėti piniginę vertę.

Teisė padeda apsaugoti idėjas, turinį ir pajamas suteikdama kūrėjui išimtinės teises į nematerialius objektus. Ji leidžia kontroliuoti, kas ir kokiomis sąlygomis gali naudoti sukurtą turinį, bei gauti iš jo pajamas. Taip pat teisė suteikia galimybę ginti pažeistas teises, užkirsti kelią neteisėtam naudojimui ir reikalauti žalos atlyginimo, užtikrinant kūrėjo ekonominių interesų apsaugą.

ŠEIMOS TEISĖS INSTITUTAS

Šeimos teisė reglamentuoja fizinių, t. y. privačių asmenų santykius. Šeimos teisę galime apibūdinti kaip civilinės teisės pošakį, kurio normos reglamentuoja turtinius ir asmeninius neturtinius fizinių asmenų santykius, atsirandančius santuokos, bendro gyvenimo nesudarius santuokos (partnerystės), kraujo giminystės, įvaikinimo, globos ir rūpybos, vaikų auklėjimo pagrindu.

Ypatumas: tai civiliniai teisiniai santykiai, kurie susiklosto tarp šeimos narių ir kitų asmenų, kuriuos sieja giminystės ar kitokie ryšiai.

CIVILINIO PROCESO TEISĖ

Materialinės teisės norma pati savaime neveikia, todėl tarp šalių dažnai kyla ginčai. Kyla klausimas kaip turėtume išspręsti ginčą?

Sprendimo būdai yra skirstomi į dvi dalis:

Formalūs sprendimo būdai – tokie būdai, kuriuos nustato valstybė ir ginčą sprendžia atitinkama valstybės institucija, pavyzdžiui, teismas.

Neformalūs sprendimo būdai – derybos, kai derimasi su atsakingu už žalą asmeniu, kad žala būtų atlyginama savanoriškai arba pasitelkiami tarpininkai, pasinaudojama mediacijos galimybe ar arbitražo institutu.

Civilinių teisių gynimo būdais yra laikoma priemonių visuma, skirta pažeistoms teisėms atkurti, pripažinti, apsaugoti nuo gresiančių ir pakartotinių tolimesnių pažeidimų, bet kuriems teisę pažeidžiantiems veiksams nutraukti ir pašalinti, taip pat pažeidimu patirtai turtinei ir neturtinei žalai kompensuoti.

CIVILINIO PROCESO TEISĖ

Civilinio proceso teisė – sistema teisės normų, reguliuojančių teismo, byloje dalyvaujančių asmenų ir kitų proceso dalyvių veiklą teismui nagrinėjant ir sprendžiant civilines bylas ir vykdant teismo sprendimus.

Civilinis procesas – tai veikla, kurioje ginčo šalys nesutaria dėl savo tarpusavio materialinių teisių ir pareigų, todėl vienas iš jų nusprendžia kreiptis į **teismą**. Šiame santykiyje atsiranda trečiasis subjektas – **teismas**. Civilinį procesą galime apibūdinti kaip teismo ir ginčo šalių procesinę veiklą nagrinėjant ir sprendžiant ginčą teisme ir vykdant priimtą teismo sprendimą.

Taigi civiliniame procese yra išskiriami tokie **subjektai**:

- **Teismas**;
- **Dalyvaujantys procese (byloje) asmenys** – tie asmenys, kurie turi teisinį interesą bylos baigtimi;
- **Kiti proceso dalyviai** – į šią grupę įeina **liudytojai**, kurie žino tam tikrus reikšmingus faktus nagrinėjant bylą; taip pat **ekspertai**, kurie yra nepriklausomi, nešališki ir atlieka pagalbinį vaidmenį procese; **vertėjai** – dalyvauja tokiu atveju, jeigu bent viena iš proceso šalių nemoka kalbos, todėl jiems yra būtinas vertimas; ir t. t.

TEISMAS KAIP PRIVALOMAS CIVILINIŲ PROCESINIŲ TEISINIŲ SANTYKIŲ SUBJEKTAS

Privalomas civilinio proceso teisinio santykio dalyvis yra **teismas**.

Procesiniai teisiniai santykiai atsiranda tik dalyvaujant teismui, nes per teismą arba jo leidimu yra įgyvendinamos šalių teisės ir vykdomos pareigos.

Teisėjas teismo sprendimą priima valstybės vardu, todėl visuomenė turi juo pasitikėti. Teismas kaip valdžios institucija turi valdingus įgaliojimus: priimti sprendimus valstybės vardu, užtikrinti teismo sprendimo įvykdymą, aiškinti ir plėtoti teisę, taikyti sankcijas už pareigų nevykdymą ir pan.

Viena iš teisės į tinkamą teismo procesą prielaidų yra reikalavimas, kad bylą išnagrinėtų **teisėtos sudėties teismas**. Todėl neteisėta teismo sudėtis yra laikoma **absoliučiu teismo sprendimo negaliojimo pagrindu ir vienu iš proceso atnaujinimo pagrindų**.

Bylą nagrinėjančio teismo sudėtis gali būti: 1) **vienasmenė** – kai bylą nagrinėja ir sprendimą priima vienas teisėjas; ir 2) **kolegiali** – kai bylą nagrinėja ir sprendimą priima 3 ar daugiau teisėjų.

TEISMŲ KOMPETENCIJA

Teismams nagrinėti priskiriami ginčai kylantys iš civilinių, šeimos, darbo, intelektinės nuosavybės, konkurencijos, bankroto, restruktūrizavimo, viešųjų pirkimų ir kitų privatinųjų teisinių santykių. Įstatymų numatytais atvejais gali būti nustatyta privaloma išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka.

Civilines bylas nagrinėja apylinkės ir apygardos teismai, kaip pirmosios instancijos teismai.

Apygardos teismai, kaip pirmosios instancijos teismai, nagrinėja civilines bylas: (i) kuriose ieškinio suma didesnė kaip šimtas tūkstančių eurų, išskyrus šeimos ir darbo teisinių santykių bylas ir bylas dėl neturtinės žalos atlyginimo; (ii) dėl autorinių neturtinių teisinių santykių; (iii) dėl civilinių viešo konkurso teisinių santykių; (iv) dėl bankroto ir restruktūrizavimo, išskyrus bylas dėl fizinių asmenų bankroto ir kt;

TEISINGUMAS

Nustačius, kad ginčas priklauso nagrinėti teismui, konkretus teismas yra parenkamas pagal specialias taisykles - teisingumą.

Teisingumas – tai taisyklių sistema, reguliuojanti **bylų paskirstymo teismams tvarką**.

Pabrėžtina, kad civilinės bylos teisingumas konkrečiam teismui yra teisės kreiptis į teismą tinkamo įgyvendinimo sąlyga ir atitinkamų priskirtinumo taisyklių nesilaikymas sukelia procesinių padarinių, t. y. jeigu civilinė byla neteisinga tam tikram teismui, to teismo teisėjas turi atsisakyti priimti pareiškimą, o jei iškėlus bylą nustatoma, kad pareiškimas priimtas pažeidžiant teisingumo taisykles, teismas privalo atsižvelgdamas į teisingumo taisykles perduoti bylą teismui, kuriam ši byla teisinga.

Teisingumo rūšys: **rūšinis (dalykinis)**, **teritorinis** ir **funkcinis** teisingumas.

TEISINGUMAS

Paprastai administracinių teismų ir bendrosios kompetencijos teismų kompetencija atribojama pagal ginčo teisės pobūdį, nes **administraciniai teismai nagrinėja viešojo administravimo srities ginčus** (administracinius, tarnybos, mokesčių, muitų, rinkimų ir pan.) **arba ginčus dėl viešojo administravimo subjekto veiksmų, sukėlusių teisinių padarinių** (pvz., valstybės deliktinės atsakomybės atveju), arba ginčus dėl valstybės institucijų (pvz., Vyriausiosios rinkimų komisijos, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos ir kitų institucijų) sprendimų.

Bendrosios kompetencijos teismai sprendžia ginčus, kylančius iš **civilinių, šeimos, darbo santykių, intelektinės veiklos, konkurencijos, bankroto, restruktūrizavimo, viešųjų pirkimų ir kitų privatinų teisinių santykių**

Taigi, kada susiduriame su iškilusiu ginču, turime atsakyti į **du klausimus**:

- 1) Į kokią instituciją turime kreiptis? T. y. teismo ir kitų institucijų kompetencijos atribojimas.
- 2) Jeigu reikia kreiptis į teismą, į kokį konkrečiai teismą turime kreiptis? Norėdami atsakyti į šį klausimą turime vadovautis teisingumo taisyklėmis.

ŠALYS CIVILINIAME PROCESSE

Civilinis procesas yra grindžiamas tuo, jog kiekviename procese yra dvi šalys – **ieškovas** ir **atsakovas**. Būtent dviejų šalių buvimas procese sudaro tinkamas sąlygas procesui vykti, įgyvendinti jame rungimosi principą.

Ieškovas – materialiojo teisinio santykio šalis, kurios materialiosios teisės ar interesai yra tariamai pažeisti ir kuri kreipėsi į teismą teisminės gynybos.

Atsakovas – materialiojo teisinio santykio šalis, tariamai pažeidusi ieškovo materialiąsias teises ar interesus, kviečiama į teismą atsakyti į ieškovo pareikštą reikalavimą.

Šalių teises galima skirstyti į **bendrąsias** ir **specialiąsias**.

Bendrosios šalių teisės – tai teisė susipažinti su bylos medžiaga, daryti kopijas, pareikšti nušalinimus, teikti įrodymus, dalyvauti juos tiriant, pateikti klausimus kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims, liudytojams ir ekspertams, pareikšti paaiškinimus, savo argumentus ir samprotavimus ir pan.

Specialiosios šalių teisės – tai teisės, kurios sudaro galimybę pakeisti ieškinio dalyką ar pagrindą, sudaryti taikos sutartį, atsisakyti ieškinio, atsiimti ieškinį ir pan.

IEŠKINYS

Ieškinys – tai valinis veiksmas, t. y. kreipimasis raštu į teismą, kuomet suinteresuotas asmuo reiškia reikalavimą kitam asmeniui (ieškovas reiškia reikalavimą atsakovui) ir pagrindžia tą reikalavimą konkrečiais faktais bei prašo teismo pritaikyti vienokį ar kitokį gynimo būdą, kuriuo būtų apginta ieškovo pažeista subjektinė teisė.

Ieškinys yra **procesinis veiksmas**, kuriuo siekiama procesinių padarinių. Mes siekiame, kad teismas jį priimtų, o ieškinio priėmimas reiškia, kad iškeliama civilinė byla.

Kreipimasis į teismą turi būti **raštiškas**. Ieškinio turiniui yra nustatyti tam tikri reikalavimai.

Ieškovas turi nurodyti, ko yra reikalaujama iš atsakovo, t. y. **ieškinio dalyką**. Taip pat reikia nurodyti **faktines aplinkybes**, dėl kurių šis ginčas kilo. Pvz., ieškinys dėl nuostolių atlyginimo, kadangi atsakovas pažeidė sutartį. Reikia nurodyti, kada sutartis buvo sudaryta, kokia ji, kaip pasireiškė jos pažeidimas, kokie nuostoliai atsirado, koks tų nuostolių dydis ir t.t.

ĮRODYMAI IR ĮRODINĖJIMAS

Įrodinėti – atkurti situaciją, kuri buvo prieš tam tikrą laikotarpį.

Ieškovas, reikšdamas ieškinį, turi savo reikalavimą pagrįsti tam tikrais faktais, kurie leistų teisėjui padaryti išvadą, jog tai, ką teigia ieškovas, iš tikrųjų yra tiesa.

Įrodymai civilinėje byloje yra **bet kokie faktiniai duomenys**, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių šalių reikalavimus, o faktiniai duomenys nustatomi, be kita ko, ir šalių paaiškinimais.

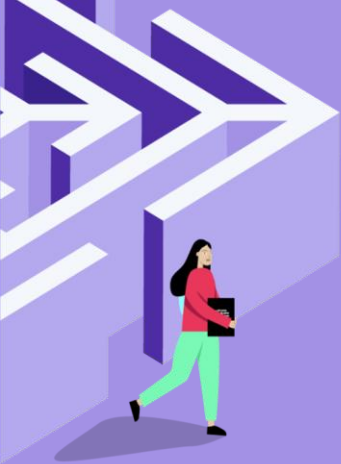
Šie faktiniai duomenys turi būti gauti **tik įstatymų nustatyta tvarka** (*leistinumo* reikalavimas), taip pat įrodymai turi **būti patikimi** (*patikimumo* reikalavimas).

Įrodymai konkrečioje civilinėje byloje yra ne bet kokia informacija, o tik informacija **apie aplinkybes, kurios yra įrodinėjimo dalykas**.

Mykolas Romeris
universitetas

NACIONALINĖ TEISĖS ŽINIŲ OLIMPIADA

